

Yoshlar tarbiyasida oila va mahalla institutlarining oʻrni juda katta va muhimdir. Oila shaxsni tarbiyalashda birlamchi makon, mahalla esa yoshlarni jamiyatga tayyorlash va ularni ijtimoiy hayotga moslashtirishda katta yordam beradi. Zamonaviy dunyo sharoitida bu ikki institutning uzviy hamkorligi yoshlarning maʼnaviy va axloqiy barkamolligini taʼminlashda muhim vosita hisoblanadi. Shu sababli, davlat va jamiyat oʻrtasida oila va mahalla institutlarini qoʻllab-quvvatlash, ularni samarali faoliyat yuritishiga imkon yaratish dolzarb masalalardir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaev, O. (2021). Yoshlar tarbiyasida ijtimoiy muammolar va ularni hal etish yoʻllari. *Ijtimoiy fanlar jurnali*, 3(12), 45-52.
2. Mirziyoyev, Sh. (2019). Mahalla va yoshlar tarbiyasi. *Oʻzbekiston Respublikasi Prezidentining nutqlari va maqolalari*. Toshkent: Oʻzbekiston.
3. Peterson, C. (2014). Positive psychology and youth development. *Journal of Child Psychology*, 7(2), 115-130.
4. Suxomlinskiy, V. A. (1966). *Pedagogika*. Moskva: Prosveshcheniye

KREATIV INDUSTRIYALAR: INNOVATSIYA VA TA'SIR KELAJAGI

Jumanazarov Zohidjon Eldor o'g'li

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti

Annotatsiya. Ushbu maqolada kreativ industriyalar, ya'ni madaniy mahsulotlar va xizmatlarni yaratish hamda ishlab chiqarishning zamonaviy iqtisodiyot va ijtimoiy taraqqiyotda tutgan o'rnini chuqur tahlil qilinadi. Maqolada bu sohalarining innovatsiyalarni rag'batlantirish, madaniy xilma-xillikni targ'ib qilish va jamiyat farovonligini oshirishdagi roli yoritilgan. Ayniqsa, sun'iy intellekt (SI)ning kreativ jarayonlarga ta'siri, yangi imkoniyatlari va yuzaga kelayotgan texnologik hamda ijtimoiy muammolar batafsil ko'rib chiqilgan. Shuningdek, maqolada immersiv texnologiyalar, shaxsiylashtirish, global hamkorlik va ijtimoiy mas'uliyat kabi zamonaviy tendensiyalarning kreativ industriyalar kelajagiga ta'siri ham tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: muammolar, kreativ industriyalar, kelajak, ta'sir, innovatsiya

Kirish

Kreativ industriyalar – madaniy mahsulotlar va xizmatlarni yaratish, ishlab chiqarish va tarqatish faoliyatini o'z ichiga olgan keng ko'lamli sohalar uzoq vaqtdan beri iqtisodiy o'sish, ijtimoiy taraqqiyot va madaniy jonlanishdagi muhim roli bilan tan olingan. Musiqachilar, yozuvchilar, kinorejissyorlar ijodining san'atkorona ifodasidan tortib, dizaynerlar, muhandislar va tadbirkorlar tomonidan yaratilgan innovatsion mahsulot va xizmatlarga bo'lgan kreativ faoliyat jamiyat farovonligini oshirishda, innovatsiyalarni rag'batlantirishda, tadbirkorlikni rivojlantirishda va madaniy xilma-xillikni targ'ib qilishda katta hissa qo'shmoqda.

Ammo kreativ industriyalarda bir qator muammolar bor. Tez o'zgarayotgan raqamli dunyoda bu sohalar texnologik o'zgarishlarning bosimi, mualliflik huquqlari va muammolari, auditoriya segmentatsiyasi kabi qiyinchiliklarga duch kelmoqda. Shuningdek, kreativ ishchi kuchi zamon talablariga javob bera oladigan bilim va ko'nikmalar yetishmasligi muammosiga duch kelmoqda, bu esa doimiy ravishda yangilanib borishni, moslashuvchanlikni talab etadi. Bundan tashqari, global iqtisodiy muhitdagi beqarorlik ham kreativ industriyalar moliyaviy barqarorligiga xavf solmoqda.

Shunga qaramay, kreativ industriyalar kelajagi ulkan imkoniyatlarga boy. Kreativ kontentga bo'lgan talabning ortib borishi, sun'iy intellekt, virtual reallik (VR), kengaytirilgan reallik (AR) kabi sohalardagi texnologik taraqqiyot innovatsiya va ta'sirchanlik uchun ilgari hech bo'lmagan imkoniyatlar yaratmoqda. Kreativ sohalarda

tadbirkorlikning kuchayishi esa, yangi biznes modellarini sinovdan o'tkazish, global auditoriyaga chiqish imkonini beradi.

Globallashuv esa, o'z navbatida, chegara bilmas hamkorlik va bilim almashinuvi orqali madaniyatlararo innovatsiyalarni kuchaytiradi, global kreativ markazlarning shakllanishiga zamin yaratadi. Kreativ industriyalar salohiyatidan to'laqonli foydalanish va oldinda turgan muammolarni yengib o'tish uchun bir nechta asosiy yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

1. *Shaxsiylashtirish.* Kreativ kontent tobora ko'proq iste'molchilarning individual ehtiyojlari va xohishlariga mos ravishda ishlab chiqiladi, bu esa chuqurroq rezonansga ega shaxsiy tajribalar yaratadi.
2. *Immersiv tajribalar.* Virtual reallik (VR) va kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalari bizning kreativ kontent bilan o'zaro aloqamizni tubdan o'zgartiradi. Ular interaktiv va ichki holatga kirish imkonini beruvchi tajribalar orqali bizni yangi dunyo va nuqtai nazarlarga olib kiradi.
3. *Hamkorlik.* Kreativ mutaxassislar bir-biri bilan va boshqa soha vakillari bilan faolroq hamkorlik qiladi, bu esa an'anaviy industriya tarmoqlari orasidagi chegaralarni yo'q qiladi hamda yangi gibrid yo'nalishlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi.
4. *Ijtimoiy ta'sir.* Kreativ industriyalar tobora ko'proq ijtimoiy ahamiyatga ega mavzular – ekologik barqarorlik, ijtimoiy tenglik va madaniy merosni asrash kabi masalalarga e'tibor qaratadigan loyihalarni ishlab chiqadi.
5. *Barqarorlik.* Kreativ industriyalar ekologik izni kamaytiruvchi va mas'uliyatli iste'mol hamda ishlab chiqarish andozalarini targ'ib qiluvchi barqaror amaliyotlarni qabul qiladi.

Ushbu tendensiyalarni o'zlashtirib, mavjud muammolarga qat'iy javob topgan holda kreativ industriyalar nafaqat omon qoladi, balki rivojlanishda davom etadi. Bu sohalar iqtisodiy o'sish, ijtimoiy taraqqiyot va madaniy xilma-xillikni kuchaytirishda, hamda kelajakda innovatsion, adolatli va barqaror jamiyat qurishda asosiy rol o'ynaydi.

Sun'iy intellekt (SI) kreativ industriyalarga katta ta'sir ko'rsatmoqda va u orqali yangi va innovatsion mahsulotlar, xizmatlar hamda tajribalar yaratilmoqda. SI turli jarayonlarni avtomatlashtirishi, g'oyalar yaratishi va kreativ ish jarayonlarini samarali tashkil etishga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, u kreativ ifoda va hamkorlik uchun yangi vositalarni taqdim etmoqda.

Kreativ sohalarda SI eng faol qo'llanilayotgan yo'nalishlardan ba'zilariga quyidagilar kiradi[1]:

- *Musiqa yaratish.* SI algoritmlari kuylar, garmoniya va ritm yaratishi mumkin, bu esa musiqachilarga yangi uslublarni sinab ko'rish va ilgari tadqiq etilmagan ovoz manzaralarini o'rganish uchun ilhom beradi.

- *Dizayn.* SI vositalari grafik dizaynerlar va rassomlarga g'oyalarni ishlab chiqish, prototiplar yaratish va dizaynni takomillashtirishda yordam beradi, bu esa ularning ishini yanada samarali qiladi.

- *Marketing va reklama.* SI ma'lumotlarni tahlil qilib, marketing kampaniyalarini shaxsiylashtirish, individual kontent yaratish va marketing samaradorligini baholash imkonini beradi.

- *Kino ishlab chiqarish.* SI maxsus effektlar yaratish, realistik obrazlar yaratish va videolarni tahrirlashda qo'llaniladi.

- *O'yinlar ishlab chiqish.* SI yordamida aqlli personajlar, o'yin muhiti va o'yin kontenti yaratiladi.

Bundan tashqari, SI boshqa ko'plab kreativ sohalarda ham keng qo'llanilmoqda:

- *Moda.* SI kiyimlar dizayni, shaxsiylashtirilgan moda tavsiyalari yaratish va kiyim industriyadagi bir qancha jarayonlarni avtomatlashtirishda qo'llaniladi.

- *Tasviriy san'at.* SI yangi san'at shakllari yaratish, rassomlik uslublarni modellash va san'at asarlarini ishlab chiqish jarayonini avtomatlashtirishda ishlatiladi.

- *Adabiyot.* SI matn yaratish, tillar o'rtasida tarjima qilish va yangi adabiy shakllar yaratishda ishlatiladi.

- *Raqs va xoreografiya.* SI yangi raqs harakatlarini yaratish, raqs ijrosini tahlil qilish va mashg'ulot samaradorligini oshirishda yordam beradi.

- *Arxitektura va interyer dizayni.* SI binolar dizayni, shaxsiy interyer tavsiyalari yaratish va qurilish jarayonlarini avtomatlashtirishda qo'llaniladi.

- *OAV va ko'ngilochar industriya.* SI yangi media shakllarini yaratish, tomoshabinlar tajribasini shaxsiylashtirish va industriyadagi jarayonlarni avtomatlashtirishda yordam beradi.

SI ning kreativ industriyalarga ta'siri hali boshlang'ich bosqichda, biroq uning ushbu sohalarni tubdan o'zgartirish salohiyati juda katta. SI kreativ faoliyatni yanada ochiq, samarali va innovatsion qilish imkonini beradi.

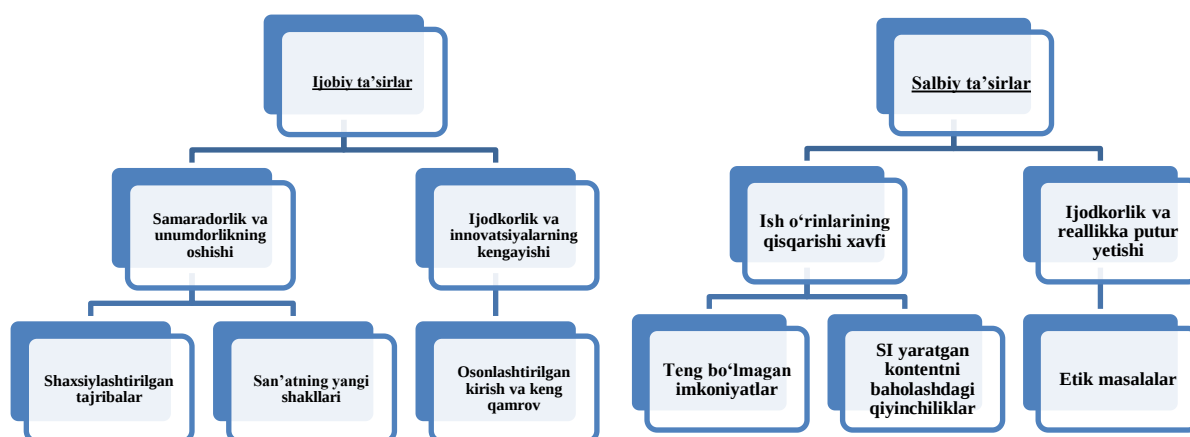
Ba'zilar SI inson ijodkorligini to'liq almashtiradi deb xavotir bildirayotgan bo'lsa-da, amalda SI inson ijodini to'ldiruvchi vosita sifatida ko'rilmogda. U yangi vositalar va imkoniyatlarni taqdim etib, yangicha va ilg'or g'oyalarni ro'yobga chiqarishga xizmat qiladi.

Quyida SI yordamida yaratilayotgan innovatsion mahsulot va xizmatlarga bir nechta misollar keltirilgan:

- *Google Magenta*. Musiqada SI imkoniyatlarini o'rganishga qaratilgan ilmiy-tadqiqot loyihasi bo'lib, yangi musiqa shakllarini yaratish imkonini beradi.
- *OpenAI MuseNet*. Turli uslublarda musiqa yaratishga qodir yirik til modeli.
- *Adobe Sensei*. Adobe Creative Cloud dasturlarida ishlatiladigan va vazifalarni avtomatlashtiruvchi SI vositalari to'plami.
- *Autodesk Project Refinery*. Dizaynerlarga samarali dizayn yechimlarini yaratishda yordam beruvchi SI vositasi.
- *Unity ML-Agents*. O'yinlar uchun SI asosidagi personajlar va muhitlar yaratish imkonini beruvchi vosita to'plami.

Bu SI dan foydalanilayotgan ko'plab misollardan faqat ayrimlaridir. SI doimiy rivojlanayotgan soha bo'lib, yangi qo'llanmalar tobora ko'paymogda. Kreativ industriyalarga SI ning ta'siri endi-endi sezilmogda, va yaqin yillarda bundan ham ko'proq yangilik va innovatsiyalarni kutish mumkin.

Sun'iy intellekt (SI) kreativ industriyalarni tez sur'atlarda o'zgartirib bormogda va bu jarayon ijodkorlik kelajagiga ijobiy hamda salbiy ta'sir ko'rsatmogda[2].

Samaradorlik va unumdorlikning oshishi: SI takroriy vazifalarni – masalan, ma'lumotlarni tahlil qilish, grafik dizayn va rasm tahrirlash kabi ishlarni – avtomatlashtira oladi. Bu esa kreativ mutaxassislarga o'z e'tiborini strategik va san'atga oid jihatlariga qaratish imkonini beradi.

Ijodkorlik va innovatsiyalarning kengayishi: SI kreativ izlanishlar uchun yangi vositalar va ilhom manbalarini taqdim etadi. Bu esa rassomlar va dizaynerlarga yangi uslublar, texnikalar va g'oyalarni sinab ko'rishga imkon yaratadi.

Shaxsiylashtirilgan tajribalar: SI foydalanuvchi ma'lumotlarini tahlil qilib, musiqa tavsiyalari, individual dizayn takliflari va shaxsiylashtirilgan marketing kampaniyalari kabi kreativ kontentni yaratishi mumkin.

San'atning yangi shakllari: SI she'rlar, musiqa kompozitsiyalari, tasviriy san'at asarlari kabi yangi badiiy shakllarni yaratishi mumkin, bu esa an'anaviy san'at chegaralarini kengaytiradi.

Osonlashtirilgan kirish va keng qamrov: SI asosidagi vositalar kreativ ifodani demokratlashtiradi – ya'ni texnik bilim yoki resurslari cheklangan odamlar ham yuqori sifatli kreativ kontent yaratishi mumkin bo'ladi.

Ish o'rinlarining qisqarishi xavfi: SI avtomatlashtirish jarayonlari ba'zi kreativ kasblarda insonlarning o'rnini egallashi mumkin. Bu esa an'anaviy kreativ ish o'rinlari yo'qolishiga olib kelishi ehtimoldan xoli emas.

Ijodkorlik va haqiqiylikka putur yetishi: SI tomonidan yaratilgan kontent inson ijodining o'ziga xosligi, shaxsiy tuyg'ulari va haqiqiylikni yetarlicha aks ettira olmasligi mumkinligi haqida xavotirlar mavjud.

Teng bo'lmagan imkoniyatlar: SI vositalariga kirish imkoniyatlarining teng bo'lmisligi mavjud tengsizliklarni yanada chuqurlashtirishi, ayrim guruhlar yoki jamoalarni yanada chetlab o'tishi mumkin.

Etik masalalar: Kreativ sohalarda SI dan foydalanish mualliflik huquqlari, egalik, shuningdek, algoritmlarning kamsituvchi yoki noxolis bo'lish xavfi bilan bog'liq axloqiy savollarni keltirib chiqaradi.

SI yaratgan kontentni baholashdagi qiyinchiliklar: SI tomonidan yaratilgan mahsulotlarning sifatini, asl va noyobligini aniqlash oson emas. Bu esa tomoshabinlar va mutaxassislar uchun inson va SI ijodini farqlashni qiyinlashtiradi.

Sun'iy intellekt (SI) tobora rivojlanar ekan, kreativ mutaxassislar, soha rahbarlari va siyosat yurituvchilar birgalikda harakat qilib, uning ijobiy imkoniyatlaridan unumli

foydalanishlari va salbiy oqibatlarini yumshatish yo‘llarini ishlab chiqishlari muhimdir. Bu quyidagi choralarni o‘z ichiga oladi[3]:

- *SI bo‘yicha ta’lim va malaka oshirishga investitsiya kiritish.* Kreativ mutaxassislarni SI bilan samarali va axloqiy ishlash uchun zarur bilim va ko‘nikmalar bilan ta’minlash, ularning yangi muhitga moslashishini osonlashtiradi.

- *Inson va SI o‘rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.* SI inson ijodining o‘rnini bosuvchi emas, balki uni to‘ldiruvchi va kuchaytiruvchi vosita sifatida qaralishi kerak.

- *Etik me‘yorlar va standartlarni ishlab chiqish.* SI kreativ sohalarda mas’uliyatli va axloqiy tarzda qo‘llanilishini ta’minlash uchun aniq axloqiy qoidalar zarur.

- *Diversifikatsiya va inklyuziyani qo‘llab-quvvatlash.* SI ishlab chiqish va qo‘llash jarayonlarida xilma-xillik va inklyuzivlikni ta’minlash uchun tashabbuslar amalga oshirilishi kerak. Bu SI vositalarining barcha kreativ jamoalar uchun ochiq bo‘lishini ta’minlaydi.

- *SI ta’sirini doimiy monitoring qilish va baholash.* Kreativ sohalarda SI ning salbiy yoki kutilmagan ta’sirlarini aniqlash va ularni bartaraf etish uchun uning doimiy ravishda tahlil qilinishi zarur.

Agar sun’iy intellekt imkoniyatlari ongli ravishda o‘zlashtirilsa va mavjud muammolar hal qilinsa, kreativ industriyalar texnologiyaning kuchidan foydalanib, ijodkorlik, innovatsiya va mavjudlikni oshirgan holda, insoniy ifodaning asl mohiyatini saqlab qolishi mumkin.

Kreativ industriyalarda sun’iy intellekt (SI) qo‘llash texnologik hamda ijtimoiy jihatdan bir qator muammolarni keltirib chiqarmoqda [4].

Texnologik muammolar

- *Ma’lumot sifati va hajmi.* SI algoritmlarining samarali ishlashi uchun katta va yuqori sifatli ma’lumotlar kerak bo‘ladi. Biroq kreativ sohalarda ma’lumotlar ko‘pincha kam, tartibsiz yoki qiyin topiladi.

- *Tushuntirish va shaffoflik.* SI algoritmlari murakkab va noaniq bo‘lishi mumkin, bu esa ularning qanday qaror qabul qilayotganini tushunishni qiyinlashtiradi va ishonchsizlikni keltirib chiqaradi.

- *Ijodkorlik va o'ziga xoslik.* SI yangi g'oyalarni generatsiya qilishda yaxshi natija ko'rsatadi, ammo inson rassomlarining darajasidagi original va chuqur ijodkorlikni aks ettira olmasligi xavfi mavjud.

- *Mualliflik huquqlari va egalik.* SI tobora mustaqil ravishda yangi asarlar yaratar ekan, bu inson va mashina muallifligi o'rtasidagi chegaralarni noaniq qilib, murakkab huquqiy savollarni keltirib chiqaradi.

- *Etik masalalar.* SI dan foydalanish kamsitish, noxolislik va maxfiylik kabi axloqiy muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bular SI keng joriy etilishidan oldin hal qilinishi lozim.

Ijtimoiy muammolar

- *Ish o'rinlari yo'qolishi.* SI kreativ sohalardagi ba'zi vazifalarni avtomatlashtirgani sayin, ayrim mutaxassislar ish o'rinlarini yo'qotish xavfi ostida qolmoqda, bu esa ijtimoiy va iqtisodiy muvozanatga putur yetkazishi mumkin.

- *Tengsizlik.* SI vositalari va resurslariga hamma ijodkorlar birdek ega emas. Ayniqsa, imkoniyatlari cheklangan yoki marginal guruhlardagi ijodkorlar bundan chetda qolib ketishi mumkin.

- *Reallik va madaniy merosga ta'sir.* SI yordamida qalbaki yoki plagiat san'at asarlarini yaratish ehtimoli mavjud bo'lib, bu madaniy meros va san'atning asliga putur yetkazishi mumkin.

- *Kreativ amaliyotlarning o'zgarishi.* SI kreativ mutaxassislarning ishlash uslubi va auditoriyaga taqdimotini o'zgartirishi mumkin. Natijada, an'anaviy usullar yo'qolib borishi va kreativ ifodaning bir xillashuvi yuz berishi mumkin.

Ushbu texnologik va ijtimoiy muammolarni bartaraf etish uchun ijodkorlar, SI tadqiqotchilari va siyosatchilar o'rtasidagi hamkorlik zarur. Axloqiy me'yorlarni ishlab chiqish, SI bo'yicha ta'lim va malaka oshirishga sarmoya kiritish, hamda SI rivojida xilma-xillikni targ'ib qilish orqali SI kreativ industriyalarda mas'uliyatli va barqaror tarzda qo'llanilishi ta'minlanadi.

Kreativ industriyalar ilm-fan va ta'lim sohalarida muhim rol o'ynaydi. Ular bilimlarni ommaga yetkazish jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi, o'quv jarayonini esa interaktiv va qulay shaklga keltiradi. Hikoyalashtirish (storytelling), tasviriy san'at va boshqa kreativ vositalar orqali murakkab ilmiy tushunchalar oddiy, esda qolarli shaklda ifodalanadi va osonroq tushuniladi[5].

Kreativ industriyalarning ilm-fan va ta'limga integratsiyalashuvi bizning atrofimizdagi dunyoni anglash va uni o'rganish uslublarini tubdan o'zgartiradi. Ular ilmiy

tushunchalarni yaqinroq, tushunarliroq va esda qolarliroq qilish orqali insonlarni tanqidiy fikrlovchi, bilimga chanqoq, faol shaxslarga aylantiradi.

Xulosa

Kreativ industriyalar innovatsiya va ijtimoiy ta'sir chegarasida turib, butun dunyo jamiyatlarining kelajagini shakllantirishga tayyor turibdi. Texnologik o'zgarishlar, mualliflik huquqi masalalari va malaka yetishmovchiligi kabi muammolar mavjud bo'lsa-da, o'sish va ijobiy ta'sir ko'rsatish imkoniyati shubhasizdir. Shaxsiylashtirish, immersiv tajribalar, hamkorlik, ijtimoiy ta'sir va barqarorlik kabi tendentsiyalarni qabul qilib, kreativ industriyalar yanada rivojlanib, iqtisodiy o'sish, ijtimoiy taraqqiyot va madaniy rang-baranglikka hissa qo'shishda davom etishi mumkin. Ushbu o'zgarishlarning ta'sirini chuqurroq tadqiq etib, aniqlangan tadqiqot cheklovlarini bartaraf etish orqali, biz kreativ industriyalarning rivojlanish yo'nalishini yaxshiroq tushunib, ongli qarorlar qabul qilishga va ularning innovatsion, adolatli hamda barqaror kelajak sari xizmat qilishiga imkon yaratamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bordàs Vives, A. (2023). Artificial Intelligence and the Creative Industries.
2. Audience fragmentation: Nielsen (2022) - The Future of Audience Science: A Global Perspective.
3. Sustainability: The Ellen MacArthur Foundation (2019) - Towards the Circular Economy: A Practical Guide to Resource Efficiency and Sustainability.
4. Lee, H. K. (2022). Rethinking creativity: creative industries, AI and everyday creativity. *Media, Culture & Society*, 44(3), 601-612.
5. Bridgstock, R. (2019). Creative industries and higher education: what curriculum, what evidence, what impact?. *A research agenda for creative industries*, 112-130.